

Kitaibelia	II. évf.	pp.: 75–77.	Debrecen 1997
------------	----------	-------------	---------------

Adatok a Bükk hegység orchidea-flórájához

VOJTKÓ András

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Növénytani Tanszék - Eger Pf.:43 3301.

Jelen közleményben, az utóbbi három évben (1994–96) gyűjtött bükki florisztikai adataim közül, az orchideák elterjedését dolgoztam fel. Felhasználtam Matus Gábor (MG), Molnár Attila (MA) és Sulyok József (SJ), átadott florisztikai adatait és Less Nándorral (LN) korábban közösen tartott előadásunk anyagában található előfordulásokat is (MATUS 1996, MOLNÁR-SULYOK 1994, LESS-VOJTKÓ 1991). A korábban megjelent florisztikai dolgozatom (VOJTKÓ 1994) orchidea lelőhelyeit nem közlöm újra, de a Bükk hegységre vonatkozó elterjedés és társulásbeli előfordulás megállapításához figyelembe vettem az abban leírtakat is.

Más ritka előfordulású taxonokkal szemben az orchideák kevésbé rajzolják ki a finomabb növényföldrajzi határokat, hiszen elterjedésük jobbra társulás-determinált. Így a (gyertyános-)bükkösökben élő fajok a fennsíki magasabb régiókra illetve az északi lejtők hűvösebb klímájú erdőtársulásaira jellemzőek, a tölgyesekben előfordulók pedig a Bükk hegység déli alacsonyabb térszinű területein elterjedtebbek. Ennek ellenére megpróbálom az egyes fajok bükki elterjedését körülhatárolni, mivel az egész hegységre vonatkozó növényföldrajzi kép kialakításában, a további alkörzetek megállapításában ennek is szerepe lehet (vö.: LESS 1991).

Az elkövetkezendő néhány év feladata, a teljes bükki flóra irodalmi feldolgozása, melybe a TTM Növénytár és más nagy herbáriumok adatait is be szeretnénk dolgozni.

1809. *Cypripedium calceolus* L.: Az eddigi előfordulások alapján, az elterjedése súlypontja a délnyugati-Bükk, ahonnan még most is került elő új adat (SCHMOTZER 1997). Meszestalajú tölgyesekben, bükkösökben élő faj: Jávor-hegy teteje (Ómassa-Jávorkút).

1810. *Cephalanthera rubra* (L.) RICH.: Elterjedésének központja a Fennsík és az azt északról és nyugatról határoló magasabb területek. A keleti-Bükkből kevés adata van. Bükkösökben, gyertyános bükkösökben gyakoribb: Alsó-Borókás-nyak, Angyal-szárny, Angyal-völgy, Bán-völgy-fő, Cser-tó, Csonka-orom, Diós-kúti-tető, Farkasnyak, Hegyeskő, Hollókő, Jávor-hegy, Kelemen-széke, Kerékkötő, Kőhát alja, Köpüs-tető, Malom-hegy, Nagy-Boronás-lápa, Ördög-oldal, Sáros-lápa, Szamárkő, Száraz-völgy, Szarba, Szentlélek, Tarkő, Taró-fő, Toldi-Bükk, Tölgyes-orom, Vadász-völgy, Vöröskő-alja, Zbiskó-hegyese, Zsindelyes-tető.

1811. *Cephalanthera damasonium* (MILL.) DRUCE: A hegység központi, montán részének orchideája. Legtöbb adata magashegyi- és sziklai bükkösből származik: Angyal-szárny, Bánya-hegy, Bélkő, Cser-tó, Csikorgó, Fekete-sár, Hagymás-lápa, Hollókő, Istállóskő, Istállóskő-lápa, Istennyila-domb, Jávor-hegy, Köpüs-tető, Messzelátó-hegy, Nagy-István-erőse, Nagy-völgy, Nyirjes-oldal, Sáros-lápa, Savós-völgy, Szamárkő, Szentlélek, Tarkő, Toldi-Bükk.

1812. *Cephalanthera longifolia* (HUDS.) FRITSCH: Areaja nem összefüggő. Tölgyesekben néhol bükkösökben: Cser-tó, Csikorgó, Hosszú-bérc, Imó-gerinc, Kerékkötő, Miklós-luga, Róna-Bükk, Verebce-vár gerinc.

1814. *Epipactis atrorubens* (HOFFM. ex Bernh.) BESS.: Főként a Bükk központi részén van az elterjedésének súlypontja. Viszonylag gyakori faja bükkösöknek, tölgyeseknek: Almád-hegy, Alsó-Sebesvíz-völgy, Angyal-szárny, Borovnyák, Csikorgó-Szentlélek, Fodor-lápa, Hagymás-lápa, Istállóskő-lápa, Jávor-hegy (Ómassa-Jávorkút), Kis-Kő-hát, Móhalma (LN), Nyárjas-oldal, Szamárkő, Száraz-völgy, Vesszős.

1815. *Epipactis microphylla* (EHRH.) SW.: A Fennsík és az azzal határos területek esnek az areájába, de a déli-Bükkből is ismertek adatai. Jórészt csupán bükkösökből került elő: Cser-tó, Hagymás-lápa, Hetemér, Huta-bérc, Kelemen-széke, Móhalma (MG), Őr-hegy (MG), Szamárkő.

1816. *Epipactis purpurata* Sw.: A hegység különálló pontjain, elszigetelt populációkban élő faj. Adatai bükkösökből ismertek: Kerek-hegy (Ómassa-Csipkés-kút), Keskeny-Bükk (Pázsag), Kis-Kút-lápa, Örvénykő, Szarba, Szuszogó (Ómassa-Szentlélek).

1817. *Epipactis helleborine* CR.: Elterjedése összefüggő folttal a Bükk-fennsík területére esik. Kisebb populációkban él a délkeleti- és a délnyugati-Bükkben. Elsősorban bükkösökben, de a kedvező vízellátottságú tölgyesekben is előfordul: Almád-hegy, Alsó-Borókás, Alsó-Borókás-nyak, Angyal-szárny, Angyal-völgy, Bálvány, Bán-völgy-fő, Bánya-hegy, Bolhás, Csikorgó, Csókás (Kis-Fennsík), Csurgó, Darázskő-lápa, Diós-kúti-tető, Farkasnyak, Fekete-len, Fekete-sár, Fodor-lápa, Gerenna-vár, Harangláb-ház, Hereg-vágás-nyak, Istennyila-domb, Jávor-hegy (Ómassa), Jávorkút (fenyves), Kerek-hegy (Ómassa-Csipkésút), Kerékkötő, Kerek-rét-fő, Kis-Hetemér, Kis-Vöröskő-bérc, Köpüs-forrás, Köpüs-tető, Kőrös-hegy, Macskapart, Malom-hegy (Felsőtárkány), Messzelátó-hegy, Nagy-Boronás-lápa, Nagy-Hárs, Nagy-Párna-hegy, Nyárjas-oldal, Nyír-kő, Nyirjes-oldal, Ölyves-völgy, Ördög-oldal, Örvénykő, Peskő, Róna-Bükk, Szamárkő, Száraz-völgy, Szarba, Szentlélek, Szuszogó, Tarkő, Tölgyes-orom, Vadász-völgy, Vadkert, Verebce-vár-nyak, Verebce-vár orra, Vincova, Vörös-sár-hegy, Vörös-kő-alja, Zsérci-Nagy-dél.

1818. *Limodorum abortivum* (L.) Sw.: Szigetszerű előfordulású populációkban él, melegkedvelő tölgyesekben, bokorerdőkben: Bélkő, Jávor-hegy (Bükk-szentkereszt).

1819. *Listera ovata* (L.) R. BR. ex AIT.: Összefüggő areája van a Fennsíkon, de elszigetelten a délkeleti-Bükkben is megtalálható. Montán bükkösökben, dolomit tölgyesben élő faj: Bálvány, Jávorkút (nyíres), Káposztás-töbör, Kerékkötő (LN), Létrás, Rejtek, Sugaró, Virágos-tó-lápa.

1820. *Neottia nidus-avis* (L.) RICH.: A hegység erdővel borított területein a leggyakrabban előforduló, a Bükkben egységes elterjedési területű orchidea. Ritkán tölgyesekben, gyakrabban gyertyános tölgyesekben és bükkösökben valamint szubmontán és montán bükkösökben, sziklaerdőkben él: Ágazat-bérc, Alsó-Borókás, Angyal-szárny, Bácsó-kő, Bálvány, Büszkés-hegy, Cser-tó, Csikorgó, Diós-kúti-tető, Farkasnyak, Felső-erdő (Bélapátfalva), Fodor-lápa, Gerenna-vár, Harangláb-ház, Ispán-hegy, Jávor-hegy, Jávorkút (fenyves), Kelemen-széke, Kerékkötő, Kukucsó-hegy, Küllő-hegy, Messzelátó-hegy, Mész-kő-lápa, Ölyves-völgy, Ördög-oldal, Szamárkő, Száraz-völgy, Szuszogó, Tarkő, Tebe-rét, Verebce-vár gerinc, Vizes-völgy, Zsérci-Nagy-dél.

1826. *Coeloglossum viride* (L.) HARTM.: A Fennsík nyugati területein igen gyakori előfordulású elkőrisedett bükkösökben, hegyi réteken, néha bükkösökben: Almád-rét, Csurgó, Ivánka-lápa, Káposztáskert-völgy, Küllő-hegy, Macskapart, Messzelátó-hegy, Nagy-Dall (LN), Ördög-sara, Örkő, Virágos-sár-hegy, Zsidó-rét.

1827. *Platanthera bifolia* (L.) Rchb.: Elterjedése jól lefedi a Bükk erdős területeit és a felsoroltaknál jóval több előfordulása várható kéziratok munkákból is. Erdőtársulásokban található leginkább: Angyal-szárny, Bálvány, Bán-völgy-fő, Bolhás, Csikorgó, Diós-kúti-tető, Fekete-sár, Fodor-lápa, Gerenna-vár, Hagymás-lápa, Harangláb-ház, Hosszú-bérc, Huta-bérc, Ispán-hegy, Ispán-lápa, Istennyila-domb, Kerékkötő, Kis-Vöröskő-bérc, Köpüs-tető, Küllő-hegy, Lyukas-gerinc, Miklós-luga, Móhalma, Szamárkő, Száraz-völgy, Szél-bérc, Vadkert, Vargai-Kurta-bérc, Vince-Pál, Vincova, Vörös-sár-hegy, Zsérci-Nagy-dél.

1829. *Gymnadenia conopsea* (L.) R. BR. ex AIT.: Areája nagyobb foltja borítja a Fennsík területét, két kisebb a déli-Bükk dolomit alapkőzetű részeit (délnyugati- és délkeleti-Bükk). A montán régióban a hegyi réteket részesíti előnyben, alacsonyabb magasságban a száraz tölgyesekben, félszáraz gyepekben fordul elő: Almád-rét, Bálvány, Bán-völgy-fő, Bikkfa-fertő (LN), Büszkés-rét, Csurgó, Faktor-rét, Feketesár-rét, Hagymás-lápa, Hármastöbör, Huta-rét, Jávor-hegy, Jávorkút, Káposztás-töbör, Kerek-rét, Létrás (dolomitbánya), Miklós-Lyuk-tető (LN), Sugaró, Zsidó-rét.

1830. *Gymnadenia odoratissima* (L.) RICH.: Elterjedése nem növényföldrajzi, hanem valószínűleg edafikus okokra vezethető vissza, mivel eddig csupán dolomit alapkőzetről (ill. eocén mészkőről) ismeretesek adatai. Félszáraz gyepek, sziklagyepek lokális dolomitjelző karakterfaja: Kis-Baglyas (LN), Móhalma (MG).

1831. *Ophrys insectifera* L. em. GRUFBG.: A Bükk egyetlen pontján ismeretes, alhavasi dolomit sziklagyepből és útmenti dolomitmurváról: Jávorhegy (Ómassa). Az újabb előfordulásokkal együtt a körülbelüli tőszám 20.

1836. *Orchis morio* L.: A hegység délnyugati részéről van a legtöbb adata, azonban kéziratokban meglevő előfordulások némiképp változtathatnak ezen. Száraz gyepekből, hegyi rétekről ismeretes a faj: Huta-rét, Menyecske-töbör, Ostoros-völgy (SCHMOTZER András adata), Vasbánya-tető (MA-SJ), Varbó-rét (LN).

1838. *Orchis ustulata* L.: Elterjedési területe a délkeleti-Bükkre esik. Tölgyesekben, réten: Disznóberki-rét (LN), Kerékkötő, Ménes-lápa (Hór-v. Farkas Tünde adata), Miklós-Lyuk-tető, Móhalma (+MG), Őr-hegy (MG).

1839. *Orchis tridentata* SCOP.: Szűk areaja a Kis-fennsíkot és környékét tartalmazza. [Újabb előfordulását Schmotzer adja (SCHMOTZER 1997)]. Mindenhol sztyeppréteken: Kaszás-rét, Szeleta oldal.

1841. *Orchis militaris* L.: Két különálló foltban ismert. Miklós-luga (dolomit tölgyesben), Recska-patak (Bélapátfalva - égerligetben).

1842. *Orchis purpurea* HUDS.: Nagyobb összefüggő egységes elterjedési területtel a déli-Bükkben találkozhatunk (elmosódik a délkeleti- és a délnyugati-Bükk határa), ennél jóval kisebb a Dédes-vár környéki area. Leggyakoribb tölgyesekben ill. gyepekben: Berva-bérc, Berva-oldal, Bikk-bérc, Csákpilis, Cseres-bérc, Cseres-tető, Foglyas-bérc, Hosszú-galya, Imó-kő, Kecskés-galya, Kerékkötő, Keselyű-bérc, Kupány, Mész-völgy, Miklós-luga, Miklós-völgy, Móhalma, Nagy-Eged, Nagy-Farkas-kő, Nagy-Piszkó, Nagy-Tiba, Perpác, Taró-hegyese, Tardos-bérc, Tűzköves-orom, Vár-erdő (Dédestapolcsány), Vár-hegy (Szarvaskő), Vár-hegy (Noszvaj), Vár-kút.

1843. *Orchis mascula* L. subsp. *signifera* (VEST.) SOÓ: Elterjedésének két különálló foltja ismeretes. Az egyik a délkeleti-Bükk dolomit alapközetéhez kötött, a másik a Fennsík központi részének réteit foglalja magába. Az előzőben dolomit tölgyesben, míg a második esetben hegyi réteken él: Büszkés-rét, Kerékkötő, Kismező, Móhalma (+MG), Nagymező.

1844. *Orchis pallens* L.: Néhány fajhoz hasonlóan rajzolódik ki a sápadt kosbor elterjedése is. A Fennsík nyugati felében van az area egy foltja és a délkeleti-Bükk dolomit területein a másik. A közelmúltban vált ismertté a keleti-Bükkből is adata (PELLES 1996). Bükkösökben, hegyi réteken, dolomit tölgyesben élő faj: Bálvány, Bendegár (MG), Curgó, Huta-rét, Kerékkötő, Kurta-bérc (MG), Miklós-luga, Móhalma (+MG), Ördög-sara.

1846. *Traunsteinera globosa* (L.) RCHB.: Elterjedése a Fennsík központi részét rajzolja ki, ahol hegyi rétek orchideája: Bálvány, Hosszú-rét (Lusta-völgy), Zsidó-rét.

1847. *Dactylorhiza sambucina* (L.) SOÓ: Areájába a Fennsík központi része tartozik, ahol hegyi réteken fordul elő: Curgó, Huta-rét, Vashánya-tető (MA-SJ).

1849. *Dactylorhiza majalis* (RCHB.) HUNT et SUMMERHAYES: Elterjedése a Fennsík keleti felének forráslápokban gazdag területeit foglalja magába. A montán jelleg és az állandó vízellátás valószínűleg együttesen biztosítják a kedvező feltételeket: Borókás-teber, Létras, Vadász-völgy (Csipkés-kút).

1851. *Dactylorhiza fuchsii* (DRUCE) SOÓ: Egyelőre csupán a délkeleti-Bükkből mutatható ki a faj areaja. Tölgyesekben található: Kerékkötő (LN), Harangláb-ház, Mirrhó-nyak.

1852. *Anacamptis pyramidalis* (L.) RICH.: Elterjedési területe a délkeleti-Bükkben van, a leghűségesebb dolomitjelző faj. Előfordulása dolomit tölgyesből kimutatott: Bendegár, Galambic, Miklós-Lyuk-tető, Móhalma, Őr-hegy (LN adatai), Kurta-bérc (MG).

1855. *Corallorhiza trifida* CHATELAIN: Nagyobb areája van a Fennsíkon és egy szigetszerű előfordulása a délnyugati-Bükkből (eocén mészkőről). Az idős, alomtakaróval borított bükkösöket preferálja elsősorban: Alsó-Sebesvíz-völgy, Bánya-hegy, Bélkő, Büszkés-hegy, Cseres-tető, Jegető, Kukucsó-hegy, Őrkő.

A florisztikai adatgyűjtésben segítettek és saját adataikkal bővítették a fajlistát: Aszalós Réka, Farkas Tünde, Hulják Péter, Kersch Emese, †Less Nándor, Marschall Zoltán, Matus Gábor, Mester Árpád, Mihályi Zoltán, Rózsa Sándor, Schmotzer András, Somlyay Lajos, Suba János, Sulyok József, Szűts Fanni, Takács Béla, akiknek e helyen köszönöm közreműködését.

IRODALOM

- LESS N. (1991): A délkeleti-Bükk vegetációja és xerotherm erdőtársulásainak fitocönológiája. Kandidátusi értekezés
- LESS N. - VOJTKÓ A. (1991): A déli-Bükk dolomit vegetációja. - Előadás a MBT. Botanikai Szakosztályában.
- MATUS G. (1996): levélbeli közlés
- MOLNÁR A. - SULYOK J. (1994): levélbeli közlés
- PELLES G. (1996): A sápadt kosbor (*Orchis pallens* L.) új lelőhelye a Bükk hegységben. - Kitaibelia. 1.: 65.
- SCHMOTZER A. (1997): Florisztikai adatok a déli- és az északi-Bükkből. - Kitaibelia 2.: 71-74.
- SOÓ R. (1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VI. - Akadémiai Kiadó, Budapest. pp.: 557.
- VOJTKÓ A. (1994): Adatok a Bükk hegység flórájához. - Botanikai Közlemények 81: 165-175.